

1. Tożsamości lokalne i regionalne

Po reformie samorządowej z 1990 roku gmina, z jednostki podziału terytorialnego państwa stała się wspólnotą ludzi, wyposażoną w osobowość prawną. Działania władz samorządowych stanowią wypełnienie konstytucyjnych zasad pomocniczości i decentralizacji państwa i są wysoko oceniane przez społeczeństwo. Na zajęciach uczennice i uczniowie zapoznają się ze strukturą samorządu terytorialnego oraz zadaniami gminy, powiatu i województwa. Rozpoznają problemy swojej społeczności lokalnej oraz formułują własne opinie na ten temat. Przyglądają się swojej gminie jako „małej ojczyźnie” – dzięki temu mają okazję pogłębiać więź z miejscem, w którym żyją.

CELE LEKCJI WYNIKAJĄCE Z PODSTAWY PROGRAMOWEJ

Uczeń/uczennica:

- znajduje i przedstawia podstawowe informacje o swoim regionie, wydarzenia i postaci z jego dziejów; lokalizuje własne województwo i powiaty wchodzące w jego skład oraz pozostałe województwa – dział VII pkt 1;
- przedstawia tradycje i zwyczaje swojej społeczności regionalnej – dział VII pkt 4;
- wymienia organy stanowiące i wykonawcze samorządu powiatowego i województwa; przedstawia, jak są one wybierane i jak mogą zostać odwołane; podaje zadania tych organów – dział VII pkt 3;
- rozpoznaje problemy społeczne swojej społeczności lokalnej (np. wynikające z sytuacji demograficznej, gospodarczej, infrastrukturalnej); formułuje sądy dotyczące tych problemów – dział VI pkt 6.

PO ZAJĘCIACH UCZEŃ/UCZENNICA POTRAFI

- wyjaśnić, co to jest samorząd terytorialny;
- wyjaśnić – na przykładzie własnej miejscowości – na czym polegają zasady decentralizacji oraz pomocniczości;
- podać przykłady ponadgminnych władz samorządowych oraz wyjaśnić, jak są wybierane;
- podać podstawowe informacje o swoim sąsiedztwie (środowisku lokalnym, wsi, osiedlu) i zlokalizować je na mapie gminy;
- podać nazwę swojego powiatu i województwa i umieć zlokalizować je na mapie Polski;
- zaprezentować wybrane informacje dotyczące walorów swego regionu;
- wyjaśnić, z czego wynikają konflikty w gminie.

METODY PRACY

- miniwykład
- rozmowa nauczająca
- praca w grupach lub w parach
- praca z mapą
- praca z fotografią
- praca z tekstem
- burza mózgów

- minidyskusja
- mapa myślowa

ŚRODKI DYDAKTYCZNE

- mapa gminy
- mapa administracyjna Polski

JAK PRZEPROWADZIĆ ZAJĘCIA?

WPROWADZENIE

1. „Wspólnota mieszkańców” (rozmowa nauczająca). Zapytaj uczniów i uczennice, czy wiedzą, kto mieszka na ich ulicy lub w domu, przy jakiej okazji spotykają swoich sąsiadów, co łączy ich i ich rodziny z ludźmi z sąsiedztwa. Na podstawie tekstu „Wspólnota mieszkańców” (s. 75) wyjaśnij znaczenie terminów „wspólnota” oraz „gmina”. Połóż nacisk na ten aspekt pojęcia „gmina”, który oznacza zarówno określony obszar, jak i zamieszkujących go ludzi. Gmina rozumiana jako jednostka administracyjna będzie tematem kolejnych aktywności. Wskaż na mapie zasięg gminy, w której mieszkacie.

Zeszyt
ćwiczeń
s. 40
ćwicz. 1

ROZWINIĘCIE

2. „Moje miejsce na ziemi” (praca ze fotografią). Przed zajęciami poleć uczniom i uczennicom, by przynieśli na lekcję swoje ulubione zdjęcie, które przedstawia ważne dla nich miejsce lub ważny obiekt w ich gminie. Zróbcie w klasie wystawę fotograficzną, przy czym zwróć uwagę, czy każde zdjęcie ma podpis, w którym uczeń/uczennica uzasadnia swój wybór. Od „klasowego” zwiedzania wystawy można zacząć kolejną aktywność – przygotowanie „Folderu o naszej gminie”.

Dodatkowo, możesz zachęcić uczniów, by przeczytali tekst Marcina Zasady „Jak odróżnić Śląsk od Zagłębia?” (ramka na s. 77) i wspólnie zastanowili się, w jakim regionie leży ich gmina i co wyróżnia ten region. Z jakimi innymi regionami graniczy i czy tę granicę łatwo jest wskazać?

3. „Folder o naszej gminie” (burza mózgów, projekt uczniowski). Poproś uczennice i uczniów, aby wyobrazili sobie, że są redaktorami lokalnej gazety i mają sporządzić kilkustronicowy, ilustrowany informator o swojej gminie. Zapytaj uczniów, jakie informacje, ich zdaniem, powinny się w nim znaleźć. Zapisuj na tablicy propozycje uczniów. Uporządkujcie je wspólnie, a potem wybierzcie najważniejsze i najciekawsze (patrz: ćwiczenie na s. 75–76). Następnie zaproponuj uczniom wspólne wykonanie folderu poświęconego gminie – zadanie to może być zrealizowane w formie projektu uczniowskiego (po lekcjach). Podziel uczniów na grupy i przydziel im zadania związane z zbieraniem informacji, zaprojektowaniem informatora oraz wykonaniem do niego rysunków lub zdjęć. Możecie też kolejną lekcję poświęcić w całości na wykonanie takiego informatora (w jednej lub dwóch wersjach), a następnie – jeśli to możliwe – odbić go na ksero, tak aby każdy uczeń dostał przynajmniej jeden egzemplarz dla siebie. Jeżeli rezultat pracy będzie bardzo zadawalający, to postaraj się, aby np. urząd gminy albo lokalna gazeta sfinansowały odbicie większej liczby egzemplarzy. Zastanówcie się też nad formą prezentacji wykonanych przez uczniów prac. Jedną z propozycji może być zorganizowanie wystawy połączonej ze spotkaniem z osobą, która w urzędzie gminy zajmuje się planowaniem przestrzennym.

4. „Co to jest samorząd?” (miniwykład, praca własna). Na podstawie tekstu „Co to jest samorząd” (s. 77–78) wyjaśnij, co to samorząd i podaj jego rodzaje. Poproś uczniów, by w parach sformułowali własną definicję samorządu (nie zaglądną do podręcznika) i zapisali ją w zeszytach. Ochotników poproś o odczytanie definicji.

Zeszyt
ćwiczeń
s. 41
ćwicz. 4

5. „Kto ma się tym zająć?” (praca w parach, rozmowa nauczająca). Poleć uczniom, by w dwójkach zaznaczyli w tabelce przerysowanej do zeszytu z podręcznika (s. 78), czym ich zdaniem powinna się zajmować władza centralna, a czym lokalna (patrz: ćwiczenie w podręczniku na s. 78, dostępne także w „Zeszytach ćwiczeń”). Zapytaj, czy są sprawy, którymi władza nie powinna się zajmować wcale, pozostawiając je trosce samych obywateli. Przeanalizuj odpowiedzi uczennic i uczniów na forum klasy, zapytaj, dlaczego udzielali takich, a nie innych odpowiedzi. W przypadku gdy nie będzie jasne, w czyich kompetencjach mieści się dany problem, uczniowie mogą zaznaczyć dwie rubryki. Dotyczy to np. spraw wiążących się z bezpieczeństwem w gminie. Ważne jest, by wytłumaczyć, że sprawy lokalne rozstrzyga samorząd lokalny (gminny lub powiatowy), w zależności od tego, jak dużego obszaru i jak dużej społeczności ta sprawa dotyczy, natomiast sprawy całego regionu rozstrzyga samorząd województwa, a sprawy o znaczeniu ogólnopolskim – rząd i wojewoda będący jego przedstawicielem.

Zeszyt
ćwiczeń
s. 42
ćwicz. 5

6. „Sprzeczne potrzeby” (miniwykład). Przypomnij, że podstawowym zadaniem gminy jest realizowanie potrzeb wszystkich mieszkańców. Podkreśl, że nie jest to proste, i to nie tylko z powodów finansowych. Na podstawie tekstu „Sprzeczne potrzeby” (s. 78–79) wyjaśnij, że wśród mieszkańców gminy lub powiatu istnieją różne grupy, które mają podobne potrzeby (np. przedsiębiorcy, ludzie bezdomni, pracownicy oświaty, młodzi sportowcy). Obywatele należący do każdej z grup – choć często nic o sobie nie wiedzą – są żywotnie zainteresowani tym, aby władze lokalne podejmowały decyzje zgodne z ich dążeniami i potrzebami. Na przykład, przedsiębiorcy woleliby, aby schronisko dla bezdomnych przenieść dalej od nowo wybudowanego eleganckiego centrum usługowo-handlowego, a bezdomni są odmiennego zdania. Pracownicy oświaty naciskają, aby nadwyżkę budżetową wydać na dofinansowanie szkół, grupa młodych sportowców zaś prowadzi kampanię na rzecz budowy ośrodka rekreacyjno-sportowego.

Uświadom uczniom, że decyzje władz lokalnych zależą często od tego, w jaki sposób wspomniane grupy potrafią informować o swych oczekiwaniach i argumentować na rzecz własnych interesów. Choć wiadomo, że pewne grupy dysponują większymi możliwościami wpływania na decyzje samorządu lokalnego (na przykład przedsiębiorcy w porównaniu z bezdomnymi), to jednak każda grupa może sprawić, że jej głos zostanie usłyszany.

7. „Władza na dole” (miniwykład). Pokaż mapę administracyjną Polski. Na podstawie tekstu „Władza na dole” (s. 79–80) wyjaśnij, że w Polsce, podobnie jak w innych krajach demokratycznych, władza podzielona jest pomiędzy wiele różnych instytucji. Najważniejszą rolę odgrywają władze centralne. Nie może być jednak tak, by wszystkie, nawet najdrobniejsze decyzje zapadały w stolicy kraju. Dlatego w 1990 r. przywrócono samorząd w gminach, a w 1998 r. przeprowadzono reformę samorządową. Dobrze, gdy decyzje i pieniądze znajdują się bliżej ludzi i spraw, których dotyczą. Zwróć uwagę na to, że działalność władz wszystkich szczebli powinna mieć charakter pomocniczy – tam, gdzie sami ludzie nie mogą czegoś zrobić, powinna im w tym pomóc gmina (np. problemy dotyczące szkół, dróg, oczyszczalni ścieków),

Zeszyt
ćwiczeń
s. 42
ćwicz. 6

natomiast tam, gdzie gmina sobie nie radzi, powinien wkroczyć powiat (np. kwestie dróg łączących gminy, szkół średnich dla uczniów z kilku gmin, szpitali). Także władza centralna ma charakter pomocniczy; nie posiada ona żadnych samoistnych uprawnień, ma jedynie wspomagać niższe społeczności – samorządy lokalne i regiony. Zgodnie z zasadą pomocniczości każda sprawa powinna być rozwiązywana na tak niskim szczeblu, jak to tylko możliwe. Zasady decentralizacji i pomocniczości zapisane są w Konstytucji RP.

Zeszyt
ćwiczeń
s. 43
ćwicz. 8

8. „Powiat i województwo” (praca w parach, mapa myślowa). Przypomnij uczniom, że w jednym z poprzednich ćwiczeń zastanawiali się, które zadania w państwie powinny należeć do władzy centralnej, a które do lokalnej, jakie zaś sprawy powinni rozwiązywać sami obywatele. Powiedz, że podobne wątpliwości mieli twórcy polskiej reformy administracyjnej z 1998 roku. Musieli wypracować nie tylko nowe zasady podziału terytorialnego kraju, ale także rozstrzygnąć, jak ma wyglądać podział zadań pomiędzy władzę centralną, władzę regionalną i różne szczeble władzy samorządowej. Nie zawsze zgadzali się co do tego, jak powinna przebiegać ta linia podziału – zapewne i uczniowie i uczennice, wykonując to ćwiczenie, będą różnić się w opiniach na ten temat.

Połącz uczniów w pary. Poleć, by pierwszy uczeń przeczytał fragment tekstu na s. 81 dotyczący powiatu, drugi – województwa. Po lekturze uczniowie przekazują sobie najważniejsze informacje. Mogą też sporządzić mapy myślowe, na których znajdą się informacje: co to jest powiat/województwo, zadania powiatu/województwa, organy powiatu/województwa. Na koniec wybrani uczniowie wskazują na mapie administracyjnej Polski swój powiat i województwo.

ZAKOŃCZENIE

9. „Kto nami rządzi?” (praca własna). Poproś uczniów i uczennice, aby odpowiedzieli na pytania zawarte w ćwiczeniu „Kto nami rządzi?” (s. 80). Jeśli nie będą znali odpowiedzi na jedno z nich, powinni uzupełnić ćwiczenie w domu, korzystając z internetu lub prosząc o pomoc rodziców. Mogą też wykonać „wizytówki” osób rządzących w kraju, powiecie lub gminie (wzory wizytówek znajdują w KOSS-ie online). Zapytaj, czy wiedzą, w jaki sposób są wybierani poszczególni przedstawiciele władzy. Jeśli uczniowie i uczennice będą mieli trudności z odpowiedzią na to pytanie, przeanalizujcie wspólnie schemat „Władze samorządowe” (s. 82). Zachęć uczniów i uczennice do przeczytania materiałów zamieszczonych w serwisie KOSS online – znajdują tam dodatkowe informacje o władzach samorządowych i ich kompetencjach.

Zeszyt
ćwiczeń
s. 42–43
ćwicz. 7

10. Podsumowanie (mapa myślowa). Napisz na tablicy drukowanymi literami trzy hasła: „gmina”, „powiat”, „województwo”. Poleć uczniom i uczennicom, by kolejno wymieniali najważniejsze informacje (hasła) dotyczące tych jednostek samorządowych. Zapisuj je w postaci mapy myślowej. Jeśli pojawi się jakaś błędna propozycja, nie poprawiaj jej sam, zapytaj uczniów, czy mają inne zdanie na ten temat.

ĆWICZENIA DODATKOWE

→ „Wycieczki” (projekt uczniowski). Ćwiczenie jest propozycją zespołowego projektu, w trakcie którego uczniowie przygotowują mapę swojej wsi lub miasteczka, gminy czy regionu (w wersji papierowej lub online) z wymyśloną przez nich i zazna-

czoną trasą tematyczną, np. „Śladami lokalnych artystów” – patrz ćwiczenie w podręczniku na s. 76. Mapy mogą stanowić wkładkę do folderu o gminie, można je także wykorzystać przy okazji gminnych uroczystości i świąt czy też, po prostu, podczas zajęć z młodszymi kolegami i koleżankami w terenie.

→ **„Sprawa do załatwienia”** (projekt uczniowski) to propozycja kolejnego projektu, w którym uczniowie zastanawiają się, co w ich okolicy wymaga zmiany i które ze spraw powinny zostać rozwiązane przez władze gminy. Uczniowie tworzą listę takich spraw, po czym wybierają jedną z nich i wspólnie określają, jak można wpłynąć na rządzących w gminie, by zajęli się tym ważnym, z punktu widzenia młodych, problemem. Zadaniem uczennic i uczniów jest opracowanie planu działania wraz z potencjalnymi rozwiązaniami oraz, jeśli to możliwe, przedstawienie go odpowiednim osobom w gminie.

→ **„Za dużo czy w sam raz?”** (minidyskusja). Mówiąc o decentralizacji władzy, która ma zarówno swoich zwolenników, jak i przeciwników, możesz zaproponować uczniom i uczennicom minidyskusję na ten temat. Poproś, by zapoznali się z tekstem „Za dużo czy w sam raz?” (s. 82), a następnie zastanowili się, czym, ich zdaniem, powinien się zajmować samorząd, a jakie sprawy lepiej pozostawić w gestii władzy centralnej.